

نمادهای هویتی شهر

پاریس، مادرید، استانبول و کیوتو

تألیف

دکتر سعیدرضا عاملی

استاد گروه ارتباطات و مطالعات آمریکا، دانشگاه تهران

شماره مسلسل ۹۴۰۵

شماره انتشار ۳۹۱۲

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: عاملی، سیدسعیدرضا،
عنوان و نام پدیدآور	: نمادهای هویتی شهر: پاریس، مادرید، استانبول و کیوتو/ تألیف سعیدرضا عاملی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۵۷۸ ص: جدول.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۹۱۲.
شابک	: 978-964-03-7144-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۵۱۵-۵۲۴.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: شهرسازی
موضوع	: نشانه‌شناسی و معماری
موضوع	: سمبولیسم (معماری)
موضوع	: معماری-- ترکیه-- استانبول
موضوع	: معماری-- فرانسه-- پاریس
موضوع	: معماری-- اسپانیا-- مادرید
موضوع	: معماری-- ژاپن-- کیوتو
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: HT ۱۶۶/ع۱۶۳ ن ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۳۱۹۷۰

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: نمادهای هویتی شهر: پاریس، مادرید، استانبول و کیوتو

تألیف: دکتر سعیدرضا عاملی

ویرایش ادبی: علیرضا استواری

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

بها: ۴۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

ISBN:978-964-03-7144-2

9 789640 371442

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

خ.....	فهرست تصویرها
ر.....	فهرست جدولها
ر.....	فهرست نمودارها
ز.....	سیاسنامه

فصل اول: هویت و نمادهای فرهنگی شهر

۱.....	هویت شهری
۱۷.....	مفهوم‌شناسی نماد
۲۸.....	نمادهای هویتی شهر

فصل دوم: هویت و نمادهای فرهنگی شهر پاریس: از گذشته تا حال

۴۷.....	مقدمه‌ای بر پاریس (شهر نور)
۴۷.....	تاریخچه شهر پاریس
۵۳.....	نظام شهرسازی در پاریس
۵۸.....	سبک‌های معماری در پاریس
۷۰.....	سبک‌های معماری برخاسته از فرانسه
۸۶.....	معماران برجسته در تاریخ معماری پاریس
۹۲.....	فضاهای عمومی شهر پاریس
۹۵.....	میراث تاریخی، فرهنگی و نمادین پاریس
۱۰۱.....	حضور ادیان در پاریس
۱۱۷.....	بابانوئل، یک باور مسیحی
۱۲۵.....	نمادهای دینی در پاریس
۱۲۷.....	بازنمایی پاریس در آثار هنری
۱۳۰.....	پاریس و نویسندگان
۱۳۰.....	پاریس و سینما

۱۳۷	.....	بازنمایی پاریس در فضای مجازی
۱۴۳	.....	سیاست‌های دولت برای حفظ میراث فرهنگی و تاریخی و نمادسازی هویتی شهر
۱۴۹	.....	جمع‌بندی

فصل سوم: هویت و نمادهای فرهنگی شهر مادرید: از گذشته تا حال و بازخوانی دوره اسلامی ۱۵۷

۱۵۷	.....	مقدمه‌ای بر مادرید
۱۶۰	.....	تاریخچه شهر قدیم و شهر جدید مادرید
۱۶۴	.....	تاریخچه گسترش اسلام در اسپانیا
۱۶۶	.....	نمادهای دینی در مادرید
۱۷۱	.....	معماری اسپانیا
۱۷۴	.....	تاریخچه معماری در مادرید
۱۸۱	.....	آثار معماری قدیم و جدید در مادرید: نمادها و هویت
۱۹۲	.....	توسعه نظام شهری در مادرید
۲۱۲	.....	فضاهای عمومی شهر مادرید (خیابان‌ها و میادین)
۲۱۷	.....	تفرجگاه‌ها
۲۲۳	.....	مؤلفه‌های فرهنگی شهر
۲۳۷	.....	بازنمایی مادرید در رسانه‌ها
۲۳۷	.....	بازنمایی مادرید در سینما (آثار آلمودوار)
۲۳۹	.....	بازنمایی مادرید در روزنامه (روزنامه ای‌بی‌سی)
۲۴۰	.....	مادرید در فضای مجازی
۲۴۲	.....	مادرید در دیدگاه مردم
۲۴۴	.....	سیاست‌های دولت برای حفظ میراث فرهنگی و هویتی شهر مادرید
۲۵۱	.....	جمع‌بندی

فصل چهارم: هویت و نمادهای فرهنگی شهر استانبول: از گذشته تا حال ۲۶۱

۲۶۱	.....	مقدمه‌ای بر استانبول (شهر هزارمسجد)
۲۶۳	.....	تاریخچه شهر استانبول
۲۸۱	.....	شهرسازی مدرن
۲۹۴	.....	نظام شهرداری در ترکیه

فهرست □ ج

۲۹۸	معماری قدیم و جدید استانبول؛ هویت و نمادهای معماری شهر
۲۹۹	معماری بیزانسی
۳۰۳	معماری عثمانی
۳۱۱	معماری معاصر و مدرن
۳۲۱	میراث تاریخی، فرهنگی و نمادین استانبول
۳۲۲	نمادهای برجسته شهر
۳۲۹	حمام‌های ترکی
۳۳۱	آبنماها
۳۳۶	برج‌ها
۳۳۸	موزه‌ها و کاخ‌ها
۳۴۵	کتابخانه‌ها
۳۵۲	دین و نمادهای دینی در استانبول
۳۵۴	مساجد
۳۶۱	موزه‌های آثار اسلامی
۳۶۳	کلیساها
۳۶۸	کنیسه‌ها
۳۷۲	بازنمایی هویتی و نمادین شهر در رسانه‌ها (آثار هنری)
۳۷۶	بازنمایی هویتی و نمادین شهر در رسانه‌ها (فضای مجازی)
۳۸۵	سیاست‌های تنظیمی برای ایجاد و بهبود عملکرد موزه‌ها
۳۸۷	سیاست‌گذاری حفاظت از میراث تاریخی در بحران
۳۹۹	جمع‌بندی

فصل پنجم: هویت و نمادهای فرهنگی شهر کیوتو: از گذشته تا حال ۴۰۷

۴۰۷	مقدمه‌ای بر کیوتو (پایتخت فرهنگی ژاپن)
۴۱۱	تاریخچه شهر کیوتو
۴۱۷	معرفی کلی شهر کیوتو
۴۲۰	حضور ادیان در کیوتو
۴۳۳	سبک‌های معماری در کیوتو
۴۵۵	نظام برنامه‌ریزی شهری و نمادسازی در کیوتو

ح □ نمادهای هویتی شهر

۴۶۴ ..... فضاهای عمومی شهر کیوتو (معابر و خیابان‌ها)

۴۶۶ ..... فضاهای تاریخی، فرهنگی و نمادین شهر کیوتو

۴۷۲ ..... بازنمایی کیوتو در رسانه‌ها

۴۷۵ ..... شهر مجازی کیوتو

۴۷۷ ..... سیاست‌های دولت برای حفظ میراث فرهنگی

۴۸۸ ..... جمع‌بندی

۴۹۵ ..... نتیجه‌گیری

۵۰۱ ..... فرهنگ معانی

۵۱۳ ..... منابع

۵۳۹ ..... نمایه

فهرست تصویرها

تصویر ۱-۲	رود سن و ساحل راست و چپ آن	۵۱
تصویر ۲-۲	دیوارهای تاریخی پاریس	۶۰
تصویر ۳-۲	کاخ سلطنتی آمبوواز	۶۱
تصویر ۴-۲	تصویری از تمرکز آسمان خراش‌ها در پاریس	۸۲
تصویر ۵-۲	پیوندگاه عمودی	۸۶
تصویر ۶-۲	ملکی به سبک هنر نو	۸۹
تصویر ۷-۲	ورودی متروی پاریس	۹۰
تصویر ۸-۲	کالج سوربون	۹۷
تصویر ۹-۲	دسته‌بندی مناطق پاریس در دو سوی رود سن	۹۸
تصویر ۱۰-۲	نمایی از موزه لوور و ورودی شیشه‌ای آن	۱۰۳
تصویر ۱۱-۲	نمایی از کاخ ورسای	۱۰۴
تصویر ۱۲-۲	طاق پیروزی	۱۰۵
تصویر ۱۳-۲	تصویری از پل نوف	۱۰۷
تصویر ۱۴-۲	موزه ارسی	۱۱۱
تصویر ۱۵-۲	نمایی از جزیره شهر	۱۱۲
تصویر ۱۶-۲	طرح احیای آرن دو لوئیس	۱۱۳
تصویر ۱۷-۲	تصویری از منطقه دفانس	۱۱۵
تصویر ۱۸-۲	پاریس از فراز نوتردام	۱۳۲
تصویر ۱۹-۲	کاریکاتور تأثیر و تراکم	۱۳۳
تصویر ۲۰-۲	شب زمین و روشنایی پاریس و لندن ارسالی از ایستگاه فضایی بین‌المللی	۱۴۱
تصویر ۱-۳	موقعیت جغرافیایی اسپانیا در اروپا و مادرید در اسپانیا	۱۵۸
تصویر ۲-۳	نمایی از صومعه اسکوریال	۱۶۸
تصویر ۳-۳	نمای کلی کاخ سلطنتی مادرید	۱۸۲
تصویر ۴-۳	خرس و درخت توت‌فرنگی	۱۹۰
تصویر ۵-۳	مجسمه لوسیفر در پارک رتریو	۱۹۰
تصویر ۶-۳	کیلومتر صفر در میدان دل سل	۱۹۱
تصویر ۷-۳	طاق پیروزی	۱۹۲
تصویر ۱-۴	مناطق جغرافیایی ترکیه	۲۶۲

- تصویر ۲-۴ بخشی از دیوار تئودوسیوس ۲۷۵
- تصویر ۳-۴ اثر متعلق به سده شانزدهم میلادی اثر ناسوه که میدان اسبدوانی باستانی و اطراف آن را به تصویر کشیده است ۲۷۷
- تصویر ۴-۴ بخش گالاتا ۲۷۹
- تصویر ۵-۴ منطقه کارتال استانبول در سال ۲۰۰۸ و تصویر هوایی از این منطقه در طرح و پروژه زها حدید ۲۹۰
- تصویر ۶-۴ طرح زها حدید برای منطقه کارتال ۲۹۱
- تصویر ۷-۴ فضای شهری مدرن در استانبول ۲۹۳
- تصویر ۸-۴ نمایی از ایاصوفیه ۳۰۱
- تصویر ۹-۴ مینیاتوری مربوط به دوران سلاطین عثمانی ۳۰۷
- تصویر ۱۰-۴ نمونه‌ای از خانه‌های سنتی ترکیه ۳۰۸
- تصویر ۱۱-۴ نمونه‌ای از یالی ۳۰۹
- تصویر ۱۲-۴ معماری عثمانی و معاصر در یک تصویر ۳۱۱
- تصویر ۱۳-۴ هتل هیلتون استانبول ۳۱۶
- تصویر ۱۴-۴ کتابخانه آتاتورک، تأسیس ۱۹۷۳ ..... ۳۱۸
- تصویر ۱۵-۴ بازار ماهی بشیکتاش ۳۱۹
- تصویر ۱۶-۴ تنوعی از معماری قدیم و مدرن استانبول ۳۲۰
- تصویر ۱۷-۴ نمونه‌هایی از معماری مدرن استانبول ۳۲۰
- تصویر ۱۸-۴ نمایی از افق مرئی استانبول ۳۲۱
- تصویر ۱۹-۴ پل بسفر ۳۲۳
- تصویر ۲۰-۴ کاخ توپکاپی ۳۲۴
- تصویر ۲۱-۴ کاخ دولماباغچه ۳۲۶
- تصویر ۲۲-۴ نمایی از کاخ بیلربی ۳۲۷
- تصویر ۲۳-۴ حمام ساغال اوغلو ۳۳۱
- تصویر ۲۴-۴ آبنمای آلمان ۳۳۲
- تصویر ۲۵-۴ آبنمای سلطان احمد سوم ۳۳۳
- تصویر ۲۶-۴ آبنمای توپخانه ۳۳۴
- تصویر ۲۷-۴ کانال آب بزدغان ۳۳۵
- تصویر ۲۸-۴ آب انبار یرباتان ۳۳۵

۳۳۶	تصویر ۲۹-۴	برج گالاتا
۳۳۷	تصویر ۳۰-۴	برج کیزکولسی
۳۴۰	تصویر ۳۱-۴	نمایی از موزه باستان‌شناسی
۳۴۴	تصویر ۳۲-۴	بخشی از عمارت ایحلامور
۳۵۰	تصویر ۳۳-۴	نمایی از دانشگاه استانبول
۳۵۸	تصویر ۳۴-۴	مسجد سلیمانیه
۳۵۹	تصویر ۳۵-۴	سقف مسجد سلطان احمد
۳۶۰	تصویر ۳۶-۴	مسجد مهرماه سلطان
۳۶۷	تصویر ۳۷-۴	موزه کاریبه
۳۷۶	تصویر ۳۸-۴	نمایی از قصر مردان
۳۸۱	تصویر ۳۹-۴	استانبول از نگاه ایستگاه فضایی بین‌المللی
۳۹۱	تصویر ۴۰-۴	طرح محور گردشگری موجود و پیشنهادی
۴۲۲	تصویر ۱-۵	نمایی از پرستشگاه یاساکا-جینجا
۴۲۴	تصویر ۲-۵	تصویری از معبد سانجاسانجن-دو
۴۲۴	تصویر ۳-۵	خدايان در معبد سانجاسانجن-دو
۴۴۲	تصویر ۴-۵	معبد کیومیزو-درا
۴۴۷	تصویر ۵-۵	پرستشگاه کامیگامو-جینجا
۴۴۹	تصویر ۶-۵	باغ معبد ریوانجی
۴۶۱	تصویر ۷-۵	نقشه افزایش پارکینگ
۴۷۶	تصویر ۸-۵	نسخه انگلیسی زبان وب‌گاه شهر مجازی کیوتو

فهرست جدول‌ها

جدول ۱-۴	وقایع سیاسی و مهم دوران امپراتوری عثمانی	۲۷۱
جدول ۲-۴	فهرست مناطق استانبول و جمعیت آنها در سال ۲۰۰۸	۲۹۷
جدول ۳-۴	بناهای معروف، مهم و تأثیرگذار دوره عثمانی	۳۰۳
جدول ۴-۴	تصویر استانبول در اذهان عمومی	۳۸۳
جدول ۱-۵	برنامه کیوتو برای امکانات شهری تا اول ژانویه ۲۰۰۹	۴۶۲

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۲	رشد ادیان در سال ۲۰۰۲ در فرانسه (ورد فکت بوک، ۲۰۰۲، به نقل از جاوید، ۱۳۸۹)	۱۲۴
نمودار ۱-۴	برنامه حفاظت از سایت‌های تاریخی در بحران	۳۸۹
نمودار ۲-۴	الگوی از تحرک و پویایی استانبول در تقاطع‌های جهانی	۴۰۲
نمودار ۱-۵	نمونه‌ای از دسته‌بندی عناصر خلاقیت شهری	۴۹۲

سپاسنامه

سپاس خدای را که قدرت اندیشیدن، تلاش و کوشش و گام نهادن در مسیر سلامت و تعالی را به ما آموخت. این اثر اگر شواهدی از علم و اندیشه در آن وجود داشته باشد، محصول لطف و عنایت خدای متعال است که او را همواره بر همه الطافش هزاران بار سپاس می‌گوییم.

کتاب «نمادهای هویتی شهر: پاریس، مادرید، استانبول و کیوتو» محصول پژوهش فراگیری است که در خصوص نمادهای فرهنگی استان تهران صورت گرفته و نزدیک به یک دهه از آغاز این تحقیق می‌گذرد. در بخش مهمی از این تحقیق، از تجربه شهرهای مهم و بزرگ جهان که هر کدام به جهتی انتخاب شده، بهره گرفته شده است. برجستگی این چهار شهر در صیانت از میراث تمدنی و هویتی و قدرت پایداری ولو در آمیختگی با عناصر هویتی جدید شهری است. شهر پاریس معرف تمدن مسیحی و در عین حال نماد جمع کردن متمایز شهر قدیم و شهر جدید پاریس است؛ شهر مادرید هم معرف تمدن مسیحی است و هم از این مزیت برخوردار است که به لحاظ تجربه تمدن اسلامی در دوره‌ای از تاریخ خود، جلوه‌ای از همنشینی دو تمدن اسلامی و مسیحی را به نمایش می‌گذارد؛ شهر کیوتو معرف تمدن کنفوسیوسی (به‌طور مشخص شینتوییزم و بوداییزم) و شهر با هویتی است که نماد و پایتخت فرهنگی ژاپن محسوب می‌شود و در نهایت شهر استانبول به‌عنوان شهر هزار مسجد و شهری که محل تلاقی دو قاره مهم جهان آسیا و اروپاست و به نوعی نمادهای هویتی دو حوزه تمدنی را در خود جمع کرده است.

بعد از اتمام پژوهش اولیه، برای شکل‌گیری این کتاب تلاش و افری به عمل آمد و فصل اول کتاب به مباحث نظری و مفهومی نمادهای هویت شهری اختصاص پیدا کرد و تحقیقات اساسی برای بازسازی فصول مرتبط با چهار شهر مورد مطالعه و جمع‌بندی نهایی کتاب به عمل آمد و در تعامل با نظرات داوران محترم کتاب، بازنگری‌های لازم صورت گرفت.

کتاب حاضر در عرصه مطالعات شهری و خصوصاً مطالعه هویت، نمادها و منظر شهری می‌تواند تصویری قابل نقد و در عین حال راهگشای پژوهشگران مطالعات بین‌رشته‌ای و حوزه‌های جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و انسان‌شناسی شهری و همچنین دانشجویان رشته‌های مطالعات فرانسه، مطالعات اسپانیا و مطالعات ترکیه و از سوی دیگران محققین رشته‌های تاریخ و تمدن‌شناسی و ارتباطات فرهنگی و بین‌فرهنگی ارائه دهد.

برخود لازم می‌دانم از همه کسانی که در این تحقیق بنده را یاری کرده‌اند تشکر نمایم و به طور خاص از خانم‌ها سارا سجادی، فاطمه عظیم‌زاده، منیژه اخوان و آقای ابراهیم محسنی آهویی تشکر ویژه داشته باشم. همچنین لازم می‌دانم از ریاست محترم انتشارات دانشگاه تهران و ویراستاران محترم که با دقت نظر اصلاحات مهم ویرایشی را توصیه کردند تشکر و قدردانی داشته باشم.

سعید رضا عاملی